

UPPSALA UNIVERSITET
Institutionen för nordiska språk

EXAMENSARBETE, 15HP
Svenska som andraspråk C, VT 2018

Läromedelsval inom SFI

**En intervju- och enkätbaserad undersökning om SFI-lärares syn på
valet av läromedel**

Författare: Olle Ax

Handledare: Anna Sahlée
Institutionen för nordiska språk

Sammanfattning

Föreliggande studie ämnar besvara frågan hur SFI-lärare förhåller sig till läromedel, samt att identifiera och beskriva några av de faktorer som påverkar SFI-läraren i valet av läromedel. Vidare finns en avsikt att utröna och beskriva eventuella skillnader mellan SFI och andra skolformer när det kommer till läromedelsvalet. För att besvara studiens övergripande frågeställningar har intervjuer och enkäter genomförts med nu aktiva SFI-lärare. Resultaten indikerar att läroboken är det dominerande huvudläromedlet på SFI, med digitala resurser för läromedel som huvudsakligt alternativ. Undersökningen finner att elevernas behov, lärarens pedagogiska syn samt läromedlens innehåll och språkliga form är de faktorer som i störst utsträckning påverkar valet av läromedel på SFI. Ett intressant fynd är även att ekonomiska begränsningar för läromedel tycks ha liten betydelse för lärarna i studien. Sammantaget finns vissa belägg för att läromedel väljs på ett annorlunda sätt på SFI, med avseende på de faktorer som påverkar läraren i läromedelsvalet, än på till exempel grund- och gymnasieskolan.

Nyckelord: läromedel, läromedelsval, faktorer, SFI, svenska som andraspråk

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1 Syfte och frågeställningar	4
2. Bakgrund	4
2.1 Forskningsöversikt	4
2.2 Sverige och läromedel i historien	7
2.3 Definitionen av läromedel.....	8
2.4 SFI i historien och idag.....	9
3. Metod och material.....	11
3.1 Den kvalitativa intervjun.....	11
3.1.1 Lärarna.....	11
3.1.2 Transkribering.....	12
3.1.3 Analysmetod.....	12
3.2 Enkäterna.....	13
3.3 Validitet och reliabilitet.....	15
3.4 Forskningsetiska reflektioner.....	16
4. Resultat.....	16
4.1 Lärarna om synen på läromedel.....	16
4.1.1 Läromedelsdefinitionen.....	17
4.1.2 Läroboken som huvudläromedel.....	18
4.1.3 Bra läromedel för SFI.....	19
4.2 Lärarna om läromedelsvalet.....	20
4.2.1 Frihet i valet.....	20
4.2.2 Centrala faktorer.....	22
4.3 Enkätresultat.....	24
4.3.1 Informantbakgrund.....	24
4.3.2 Frihet och påverkansfaktorer i läromedelsvalet.....	25
5. Avslutande diskussion.....	29
Referenser	
Bilagor	

1. Inledning

Läromedel kan tyckas som en självklar del av all pedagogisk verksamhet. I samspelet mellan lärare och elev spelar läromedlet en viktig roll i att underlätta meningsskapande, och ytterst att bistå som hjälpmedel i elevernas kunskapsinhämtning. Samtidigt är det inte lika självklart exakt vad ett läromedel är och, än mer intressant här, hur läromedel granskas och väljs inom svenska utbildningsinstitutioner. Vad gäller läromedelsval utgör Sverige ett särskilt intressant fall, då landet genomgått en förändring från en statligt reglerad läromedelsmarknad till en självreglerande marknad, i vilken lärarna ansvarar för valet och granskningen av läromedel (Reichenberg 2013:71). Därför finns anledning till oro då rapporter visar att endast två av tio lärare upplever att de har tid att granska läromedel (Lärarnas Riksförbund, 2014). Ett av lärarens huvuduppdrag inom skolan är att erbjuda en miljö som främjar elevers lärande. Detta uppdrag bör medföra att lärare reflekterar kring aspekter som innehåll, metod och undervisningsmaterial. Ur ett sådant perspektiv blir valet av läromedel ett viktigt betänkande för läraren.

Fram till och med 1992 utfördes statliga kvalitetskontroller av läromedel utifrån fasta kriterier; kriterier som behövde uppfyllas innan läromedlen togs i bruk (Reichenberg 2013:72). Men övergripande samhällsförändringar har lett till nya möjligheter inom utbildning, och nationellt inflytande har ersatts av en mer lokal styrning. De senaste decenniernas omfattande digitala utveckling kombinerat med decentraliseringen av det svenska utbildningssystemet, har följaktligen resulterat i större valfrihet även vad gäller läromedel (Juhlin Svensson, 2000).

I de styrdokument som utgör grund för svensk skolverksamhet finns idag inga riktlinjer för hur läromedel ska väljas och användas. Att lärare fått ökad frihet i val av undervisningsmaterial behöver dock inte nödvändigtvis betyda att valet är helt oproblematiskt. För den enskilde läraren kan utbudet av läromedel vara oöverskådligt, samtidigt som många andra aspekter måste tas i beaktning. Skolans ofta snäva läromedelsbudget (Korsell 2007:19), elevers behov och den kollegiala viljan är bara några exempel på faktorer som kan spela in i valet, vilket förutsätter en kompetens hos läraren att göra urval och kompromissa egna preferenser. I Skolverkets senaste rapport om läromedel, *Läromedlens roll i undervisningen* (2006), beskrivs och identifieras de mest betydelsefulla faktorerna för läromedelsval i grundskolan. Man lyfter bland annat fram ekonomi, lärarens

erfarenhet och pedagogiska grundsyn, samt elevers förutsättningar som förutsägande faktorer. Senare studier, till exempel Reichenberg (2013), fokuserar i större utsträckning på lärobokens egenskaper och anger innehåll och språklig form som viktiga aspekter. Få studier har dock undersökt vilka faktorer som har störst inflytande i utbildningar i svenska som andraspråk, vilket motiverar mitt val att koncentrera denna studie mot läromedelsfrågor inom SFI.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet i föreliggande studie är att genom kvalitativa intervjuer undersöka hur SFI-lärare ser på läromedel och valet av läromedel i sin undervisning. I synen ingår lärarnas reflektioner kring begreppet läromedel, vad som utgör ett bra SFI-läromedel, samt vilka faktorer som påverkar deras val av läromedel. Vidare identifieras genom en enkätundersökning de faktorer som påverkar SFI-lärares val av läromedel, och om en skillnad föreligger mellan hur läromedel väljs på SFI kontra övriga utbildningsinstitutioner som grund- eller gymnasieskolan. För att besvara syftet har följande forskningsfrågor tagits fram:

1. Hur förhåller sig SFI-lärare till läromedel?
2. Vilka faktorer spelar in i SFI-lärarnas val av läromedel?
3. I vilken mån skiljer sig läromedelsval inom SFI kontra övriga svenska skolformer?

2. Bakgrund

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning om läromedel som bedömts relevant. Vidare ges en kort historisk återblick över läromedel i svenska skolor, och då i synnerhet den statliga inblandningen i val och användning av läromedel. Sedan följer en teoretisk inblick i studiens begreppsdefinitioner för olika typer av läromedel. Slutligen tillhandahålls en bakgrund för SFI som skolform i Sverige, både i historien och i nuläget.

2.1 Forskningsöversikt

Forskning om läromedel, och då i synnerhet läromedelstexter, har blivit mer och mer angeläget under de senaste decennierna. Inte sällan handlar sådan forskning om att uttröna

mening ur läromedlens språk, stil, funktion eller innebörd, och att förstå dessa aspekter som förmedling av värderingar på det sociala och samhälleliga planet (för SFI, se särskilt Carlsson, 2013). Väsentligt färre forskningsansatser har dock gjorts för att utvärdera de processer och faktorer som både internt och externt inverkar på den grupp som konkretiserar läromedlens innehåll; lärarna.

Följande avsnitt tillhandahåller en översikt över forskning om läromedel i svenska utbildningsinstitutioner. Först detaljeras de enkätundersökningar som gjorts för att identifiera de faktorer som har betydelse vid läromedelsval (här Skolverket 2006, Lärarförbundet 2012 och Reichenberg 2013). Sedan avhandlas de studier som med mer analytiska ansatser utvärderar lärarens förhållningssätt till läromedel och valet av läromedel.

Sveriges centrala myndighet för skolväsendet, Skolverket, gör regelbundna kontroller och rapporter över svenska skolans verksamhet, vari läromedlen ingår. Den senaste rapporten *Läromedlens roll i undervisningen* kom 2006 och undersöker vad som påverkar lärares val av läromedel i ämnena bild, engelska, och samhällskunskap i grundskolan. Undersökningen baseras på enkäter och intervjuer med undervisande lärare i grundskolans årskurs 3, 5 och 9. Rapporten identifierar skolans ekonomiska resurser, lärarens kompetens och pedagogiska grundsyn samt elevers behov och förutsättningar som de mest betydelsefulla faktorerna vid val av läromedel (Skolverket 2006:10). Den dåvarande läroplanen (Lpo 94), med ökad frihet för lärare, ges som en delförklaring till att lärarens ämneskompetens och pedagogiska grundsyn anges som viktiga faktorer.

På liknande sätt har även Lärarförbundet avgett en rapport om de faktorer som är verksamma vid lärares val av läromedel. I enkätundersökningen *Makten över läromedlen* (2012), konstateras att ämneskollegiet är den instans som i störst utsträckning påverkar valet av läromedel. Den uppfattningen gäller dock i första hand de lärare som är organiserade i ämnesarbetslag. I undersökningen, som omfattar svar från 1 555 lärare i svensk grund- och gymnasieskola samt vuxenutbildning, anges även de ekonomiska ramarna som det som i störst utsträckning begränsar valet av läromedel. Lärarförbundet (2012:15) noterar också signifikanta skillnader mellan skolor med olika huvudmän vad gäller läromedelsval. Bland dessa skillnader nämns att rektorn har större inflytande på läromedelsvalet på fristående skolor, och att de ekonomiska ramarnas betydelse är något större på kommunala skolor. Ekonomi tycks ha minst betydelse på vuxenutbildningen,

inom vilken SFI ingår. Noterbart är också att de flesta lärare känner sig autonoma i sitt val av läromedel, och att autonomi ökar ju högre upp i skolsystemet de återfinns (Läraryrket 2012:9).

Att de ekonomiska ramarna har mindre inverkan på läromedelsvalet på decentraliserade skolor finner även Juhlin Svensson (2000:38). I studien, som riktar sig mot läromedelsanvändning i gymnasieskolan, identifieras läraryrket och kollegors erfarenhet och kunskap som styrande i valprocessen. Hon finner även att lärarna hade större inflytande över skolans ekonomiska resurser på de gymnasier som var fristående (d.v.s. decentraliserade), och kunde därför prioritera läromedel i större utsträckning (Juhlin Svensson (2000:46).

Även Reichenberg (2013) fokuserar på de faktorer som har betydelse för valet av läromedel, men inkluderar även s.k. textinterna kategorier såsom läromedlets innehåll och läsbarhet. Studien omfattar enkätsvar från 319 lärare och specialpedagoger i alla ämnen på grund- och gymnasieskolan såväl som specialskolor. Lärarna ombads att rangordna sju för studien utvalda faktorer efter i hur stor utsträckning de påverkar valet av läromedel; läromedlets innehåll, läromedlets läsbarhet, läromedlets kostnad, kollegiala rekommendationer av läromedel, tidigare erfarenhet av läromedel, reklam för läromedel och mässor (ex. bokmässan i Göteborg). Resultaten indikerar att läromedlets innehåll har störst betydelse för valet, följt av tidigare erfarenhet och kollegiala rekommendationer. Reklam och mässor beskrivs ha minst påverkan. Vidare isoleras yrkeslivserfarenhet (år som lärare) som en betydelsefull variabel; ju mer erfarenhet läraren har, desto mindre verkar läromedlets innehåll påverka deras val (Reichenberg 2013:72).

Korsell (2007) försöker i sin avhandling beskriva och analysera grundskollärares val och användning av läromedel. Genom intervjuer och klassrumsobservationer undersöker hon bland annat de bakomliggande motiv som ligger till grund för lärarnas val och användning av läromedel. Flera olika motiv identifieras, däribland viljan att använda läromedel som reflekterar den egna pedagogiska synen och att lärarna kompletterar med egenproducerat- eller sekundärt pedagogiskt material för att variera undervisningen. Vidare finner hon att nationella proven fungerar som "förstahandstolkare" (Korsell 2007:102) av styrdokumentet, och att proven på så sätt styr läromedelsvalet. På liknande sätt menar Molin (2006) att läromedel behöver granskas och utvärderas då de ofta tjänar som den genomförda kursplanen, och utgör normen för vad som bör uppfattas som relevant

kunskap. Molin (2006) understryker alltså att det bör finnas en tydlig koppling mellan läromedel och styrdokument.

2.2 Sverige och läromedel i historien

Som tidigare nämnts finns idag ingen statlig reglering av vilka läromedel som ska användas på svenska skolor. Men så har det inte alltid sett ut. Sedan mitten av 1900-talet har olika former av statlig inblandning på läromedelsmarknaden förekommit, vilket inneburit allt från obligatoriska förhandsgranskningar till avgivande av rekommendationer och riktlinjer. Vilka läromedel som används i svenska skolor bestäms dock sedan 1991 helt av en fri läromedelsmarknad, med undantag för punktvis utförda centrala granskningar (Johnsson Harrie, 2009).

Mellan 1938 och 1974 fanns en obligatorisk statlig förhandsgranskning av alla läroböcker i alla ämnen (Johnsson Harrie 2009:12). Förhandsgranskningen genomfördes av specialutsedda granskare under dåvarande beslutande organ Statens Läroboksnämnd. Granskningen omfattade bland annat aspekter som rörde läromedlets pris, språk och överensstämmelse med kursplaner och kursmoment.

I samband med läroplansreformerna under 1960-talet förändrades systemet med förhandsgranskning (Juhlin Svensson, 2000). Ansvaret för pedagogisk granskning av läromedel överläts på läromedelsproducenterna medan Läroboksnämnden såg till att de använda läromedlen följde läroplanerna. Under 1970-talet påbörjades den decentralisering som kom att förändra den svenska skolan, med följderna att frågor om läromedel i allt större utsträckning sköttes på kommunal nivå.

Under en kortare period på 80- och 90-talet genomförde svenska staten en mer avskalad version av den tidigare obligatoriska förhandsgranskningen. Här handlade det inte om att godkänna eller underkänna läromedel, utan snarare om att bidra med ”konsumentinformation” (Johansson Harrie 2009:13) genom att avge utlåtanden om olika läromedel. Den sista statliga granskningen avvecklades 1991, och kvaliteten på läromedlen som används på svenska skolor idag beror följaktligen på en fri läromedelsmarknad. Ett grundantagande med slopandet av den statliga granskningen, menar Johnsson Harrie (2009), är att den enskilde läraren bedömer och väljer ut det undervisningsmaterial som realiserar de mål som styrdokumentet påbjuder.

2.3 Definitionen av läromedel

Här presenteras några reflektioner kring läromedel som begrepp. Detta innefattar en inblick i olika sätt att definiera och kategorisera läromedel, såväl som föreliggande studies definition och förhållningssätt till begreppet.

Läromedel kan vid första anblick tyckas vara ett självförklarande begrepp, men i realiteten råder viss oenighet kring en entydig definition av ordet. En vanlig uppfattning verkar vara att läromedel och lärobok är mer eller mindre synonyma, men läromedlet och dess funktioner är i många fall mer svårförklarade än så. I ett digitalt lexikon kan man få beskrivningen ”resurs för lärande och undervisning; traditionellt främst läroböcker...” (NE, 2018). Synen på läroboken som det typiska läromedlet inrymmer antagandet att läromedel alltid är artefakter (föremål skapade av människan) med pedagogisk struktur. Men läromedel är inte alltid framtagna i pedagogiskt syfte, och heller inte alltid framtagna av människan.

Läromedel behöver i vissa fall inte ens vara fysiska föremål. Det är ju till exempel ingen ovanlighet att en naturkunskapslärare väljer att använda naturen som läromedel vid en exkursion, eller att en språklärare under en lektion låter dialogen mellan elever och lärare utgöra läromedel. Det finns således en rad undantag i den traditionella synen på vad som är och inte är ett läromedel.

I den nuvarande kursplanen för SFI är begreppet endast vagt beskrivet som att eleven i undervisningen skall ”möta olika slags texter där ord, bild och ljud samspelar såväl med som utan digitala verktyg” (SKOLFS 2017:91). Men i den nämnda rapporten från Skolverket (2006) väljer man att definiera läromedel som ”...sådant som lärare och elever väljer att använda för att nå uppställda mål”. Här är således läromedlets *funktion* i fokus; som ett verktyg för att nå ett visst mål. Samtidigt är en sådan beskrivning så pass allmän att den kan utvidgas att inbegripa precis allt. Korsell (2007:22) förespråkar en annan hållning, nämligen att beakta vem som författat eller skapat läromedlet. Här kan fyra grupper urskiljas baserat på kriteriet *producent* (Korsell 2007:22):

- Förlagsproducerat material (ex. läroböcker, lärofilmer och pedagogiska datorprogram)

- Övrigproducerat material (dvs. material producerat av företag, myndigheter, organisationer eller föreningar, t.ex. nyhetsartikel från Dagens Nyheter och nationella prov från Skolverket.
- Lärarproducerat (ex. arbetsblad och Power Point presentationer)
- Elevproducerat (ex. planscher, uppsatser och målningar)

En tredje utgångspunkt för att förstå läromedelsbegreppet är att titta på syftet för materialets uppkomst, något Korsell (2007:24) väljer att kalla *intention*. Här kan en grundläggande distinktion göras mellan undervisningsmaterial som i första hand framtagits för att användas i pedagogiska sammanhang (t.ex. lärobok), och övrigt material som ursprungligen inte är tänkt att användas i undervisningen men kan likväl fylla detta syfte (t.ex. skönlitteratur eller tidningsartiklar). Dessa två kategorier kallar Korsell (2007:26) för *primärt pedagogiskt material* respektive *sekundärt pedagogiskt material*.

I föreliggande studie används begreppet läromedel i dess vidaste definition, det vill säga att läromedel är "... sådant som lärare och elever väljer att använda för att nå uppställda mål" (Skolverket 2006:9). Motiven bakom att välja en sådan definition är att den inrymmer en syn på läromedel som sammanfaller med min egen, samtidigt som den ger goda möjligheter att täcka av lärarnas förmodat breda variation i syn på och användning av läromedel. Vidare används termerna för läromedlens *producent* och *intention* i syfte att skilja mellan olika typer av läromedel.

2.4 SFI i historien och idag

Utbildning i svenska för invandrare har idag bedrivits i Sverige i dryga 50 år. Med start på mitten av 1960-talet har SFI kommit att bli föremål för omfattande kritik och har ofta varit ett hett diskussionsämne. Vissa kritiker har till och med gått så långt som att hävda att SFI:s verksamhet borde läggas ned (Carlson 2013:817–818). Samtidigt kan SFI:s samhällsfunktion och omfattning inte bortses från. År 2016 deltog cirka två procent av Sveriges befolkning i SFI, och antalet elever som deltog i den kommunala vuxenutbildningen översteg antalet elever i den svenska gymnasieskolan (Fejes & Holmqvist 2018:78). Vidare kan SFI betraktas som en central del av

arbetsmarknadspolitiken såväl som en nyckel för att nå nationellt uppsatta mål för integration (Carlson 2013:818).

Under dess första två decennier drevs SFI av studieförbund och olika arbetsmarknadsutbildningar. Verksamheten beskrevs då som spretig och med ”skiftande kvalitet i olika delar av landet” (SOU 2013:76 s. 131) och länge saknades en formell kursplan. Den omfattande arbetskraftsinvandringen innebar också att utbildningen tydligt präglades av målet att föra ut eleverna på arbetsmarknaden (Carlson 2013:824).

Studieförbundens och arbetsmarknadsutbildningarnas verksamhet granskades under 1980-talet av riksdagen, som fann stora brister och avsaknad av målsättningar i undervisningen. Åtgärderna som vidtogs var att konstruera en ny läroplan och att införa ämnet svenska som andraspråk på lärarutbildningen samt rätten att läsa upp till 700 timmar på SFI (SOU 2013:76 s. 133). Under tidigt 90-tal reformerades sedan SFI:s verksamhet så att kommunerna fick ansvar för organiseringen av utbildningen, vilka än idag gäller som huvudmän. Den nivåindelning som idag gäller, uppförd efter språklig kompetens och utbildningsbakgrund, infördes år 2003. I samband med detta övergick SFI till att vara en renodlad språkutbildning, vilket innebar att de samhällsinformerande inslag som tidigare ingått i utbildningen togs bort (SOU 2013:76 s. 134).

Som tidigare nämnts står idag kommunerna för huvudmannskapet inom den kommunala vuxenutbildningen. Komvux, av vilken SFI är en del, har under de senaste decennierna blivit föremål för omfattande upphandling av privatägda utbildningssamordnare. År 2016 uppgick andelen komvux-deltagare som läser hos en icke kommunal samordnare till 45 procent, vilket gör komvux till den mest ”marknadsorienterade” (Fejes & Holmqvist 2018:81) utbildningsformen i Sverige. Vilka konsekvenser detta kan få för vuxenutbildningens verksamhet är ännu inte klarlagt, då de flesta tidigare studier intresserat sig för marknadisering på grund och gymnasieskolan. Men statistik från både Skolverket och Skolinspektionen tyder på att skillnader föreligger mellan kommunala och privata utbildningssamordnare. Den senare har även visat sig vara förenad med lägre lärartäthet (Fejes & Holmqvist 2018:89).

3. Metod och material

I följande avsnitt redovisas de metoder som använts vid insamling och analys av materialet. Sedan beskrivs de lärare som intervjuats i studien, följt av reflektioner kring forskningsetiska principer samt studiens validitet och reliabilitet.

3.1 Den kvalitativa intervjun

En av metoderna som används för insamling av data är kvalitativa intervjuer med verksamma lärare inom SFI. Den kvalitativa intervjun används för att förstå världen ur den intervjuades perspektiv för att kunna utveckla mening ur deras erfarenheter (Kvale & Brinkmann 2014:15). Som det engelska ordet antyder (inter-view) är det i samspelet mellan intervjuaren och intervjuobjektet som kunskapen skapas.

Den föreliggande studien hämtar i första hand inspiration från Kvale & Brinkmanns (2014) riktlinjer för struktur och organisation av kvalitativa intervjuer. Här används även deras utarbetade process i sju steg för genomförande och analys av kvalitativa intervjuer: Tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering och rapportering (Kvale & Brinkmann 2014:55). Som underlag för intervjuerna utarbetades en intervjuguide med frågor som ämnade beröra studiens överordnade teman och frågeställningar (se Bilaga 2). Intervjuerna i studien kan kategoriseras som semistrukturerade. De är strukturerade i den mån att varje enskild intervju berör samma ämnesområde och tema, men mindre strukturerade i den mån att olika uppföljningsfrågor ställts beroende på vilken information som framkommit under intervjun.

3.1.1 Lärarna

Här ges en kortfattad beskrivning av de lärare som medverkat i intervjuerna. I beskrivningen ingår information om lärarnas erfarenhet av arbete inom SFI och på den nuvarande skolan, tidigare arbetslivserfarenhet och eventuella särskilda ansvarsområden på skolan. Jan, Karin och Paula är alla fingerade namn på lärarna.

Jan har nio års erfarenhet av undervisning inom SFI, varav fem år på nuvarande kommunala skola. Han arbetade tidigare för en privat SFI-anordnare på uppdrag av kommunen (hädanefter kommunal entreprenad). Jan är i övrigt mellanstadielärare i grunden och har flera års erfarenhet av arbete där.

Karin har 13 års erfarenhet av arbete inom SFI och fem år på nuvarande skola, allt inom den kommunala sektorn. Hon har en särskild befattning på skolan som rektorsstöd, vilket i första hand handlar om att studievägleda nya elever. Karin arbetar även halvtid med utveckling av nationella prov.

Paula har fyra års erfarenhet av arbete inom SFI, varav tre på nuvarande kommunal skola. Hon är utbildad mot gymnasiet i svenska och svenska som andraspråk och har där arbetat cirka ett år.

Jan, Karin och Paula arbetar för närvarande på samma skola, vilken är en del av den kommunala vuxenutbildningen och är belägen i en stad i Mellansverige.

3.1.2 Transkribering

Intervjuerna ljudinspelades med tillåtelse av de intervjuade. Ljudinspelningarna avlyssnades sedan och det innehåll som bedömdes ha anknytning till studiens syfte och frågeställningar transkriberades i textdokument, ett för varje lärare. Dokumenten tillsammans med ljudinspelningarna utgjorde sedan underlag för den koncentrerade resultatredovisningen och analysen.

3.1.3 Analysmetod

Två olika metoder har använts för att kategorisera och analysera materialet från intervjuerna med lärarna, nämligen meningskoncentrerande och meningstolkning (se Kvale & Brinkmann 2014:245–261). Syftet med en meningskoncentrerande analys är att göra materialet mer lätthanterligt genom att sortera in informantens yttranden i olika teman som på ett eller annat sätt berör studiens forskningsfrågor. En analys enligt meningskoncentrerande följer vanligen fem steg, och inleds med att forskaren läser eller lyssnar igenom hela intervjun för att få en bild av helheten. Som andra steg fastställs de ”meningsenheter” (Kvale & Brinkmann 2014:247) som förekommit under intervjun. Sedan etableras dominerande teman för dessa meningsenheter och formuleras så enkelt som möjligt. I fjärde steget förs studiens frågeställningar in, då forskaren ställer frågor till meningsenheterna baserat på vad undersökningen ämnar besvara. Slutligen knyts hela intervjun samman, strukturerad efter etablerade teman och meningsenheter, till en beskrivande utsaga.

För en mer kritisk analys av materialet valdes så kallad meningstolkning (Kvale & Brinkmann 2014:249). Till skillnad från meningskoncentreringen söker meningstolkningen djupare aspekter i texten, i syfte att hitta mönster och strukturer som inte omedelbart framträder. Här ges materialet en bredare referensram, vilket vill säga att textens innebörd vävs in i tidigare kunskaper inom ämnesområdet. Meningstolkning handlar i många fall alltså om en expansion av texten, då fler nyanser förs in i intervjupersonernas yttranden (Kvale & Brinkmann 2014:250).

Konkret innebär meningstolkning enligt Kvale & Brinkmann (2014) en ständig jämförelse mellan materialets delar och helhet, och ett prövande och omprövande av deltolkningar tills en tydlig mening utan motsägelser framträder. Meningstolkningen kräver alltså att analytikern är väl bekant med materialet och att denne besitter kunskap om textens tema. I mitt fall handlar detta om att upprepade gånger läsa materialet, och att tillskansa mig kunskap om läromedel, läromedelsval och skolformen SFI. Sedermera användes just denna kunskap för att förstå och förklara den mening som framträtt under intervjuerna. Samtidigt är det viktigt att förstå att ingen tolkning kan vara helt förutsättningslös, utan kommer alltid att vara föremål för olika typer av påverkan. Att samma material kan tolkas på olika sätt får ses som en sanning inom kvalitativ forskning, och är givetvis ett förbehåll i denna studie. Samtidigt påpekar Kvale & Brinkmann (2014) att varje ny tolkning är en förnyelse och ett vidgande av textens mening.

3.2 Enkäterna

Enkäterna som används i studien följer Trosts (2012) riktlinjer för planering, strukturering och genomförande av enkäter. Dessa riktlinjer har använts som stöd vid konstruktion av enkäten, exempelvis vad gäller vilken typ av frågor som bör användas (ex. rangordnings-, ordinal eller nominalskalor) och hur frågorna bör ställas rent språkligt. Enkäten har sex frågor, varav två berör lärarens yrkesbakgrund; undervisningserfarenhet (år som lärare på SFI) och skolans huvudman (kommunal skola/kommunal entreprenad/annat). Övriga frågor rör informantens läromedelsval (se Bilaga 1).

Enkäten spreds under två veckor på en nationell grupp (inom ett socialt medium) som är dedikerad till frågor som rör andraspråksundervisning och forskning inom

vuxenutbildningen/SFI. I min kommunikation med hela gruppen ingick information om studiens syfte, forskningsetiska reflektioner och förutsättningar för besvarande av enkäten.

Motiven bakom att använda enkäter i studien är att få en kvantitativ översikt över faktorer som inverkar på valet av läromedel på SFI. Dessa resultat jämförs sedan med tidigare rapporter och studier med liknande ämnesinriktning och metodologi (Skolverket 2006, Lärarförbundet 2012 & 2014 och Reichenberg 2013). Samtliga dessa studier har haft som mål utvärdera läromedelsvalet i alla ämnen och skolformer, medan min undersökning specifikt inriktar sig på SFI.

Utformningen av frågorna i enkäten har delvis inspirerats av de tidigare nämnda studierna, i synnerhet avseende de ”kategorier” eller faktorer som påverkar valet av läromedel. Det har funnits en målsättning i undersökningen att sortera bland de olika faktorer som rimligen kan påverka en lärare att göra olika val. Studien gör inte anspråk på att erbjuda en heltäckande bild av de faktorer som påverkar läromedelsvalet, utan har fokuserat på de påverkansfaktorer som förekommit i tidigare studier och som i någon mån är förklarliga. Listan på sådana faktorer kan göras lång, och faktorerna kan variera i karaktär och på vilka sätt de påverkar läraren. Exempelvis kan en distinktion göras mellan läromedelsinterna faktorer (t.ex. läromedlets innehåll eller språkliga form) och läromedelsexterna faktorer (t.ex. ekonomi eller lärarlaget). Från lärarens utgångspunkt är det inte nödvändigtvis samma faktorer som påverkar vid beställning av huvudläromedel som vid valet av läromedel för en specifik period eller lektion. Utifrån den bakgrunden har jag delat upp faktorerna i tre olika frågor och låtit informanterna rangordna dem mot de övriga faktorerna som förekommer i samma fråga. Det huvudsakliga motivet bakom denna uppdelning har alltså varit att underlätta för lärarna, och att få en mer omfattande bild processen kring valet.

Tabell 1 Uppdelning av påverkande faktorer

Läromedelsexterna faktorer	Läromedelsinterna faktorer	Begränsande faktorer
Lärlarlaget	Läromedlets språkliga form	Lokalpolitiska ramar
Lokala skolpolitiker	Läromedlets innehåll	Ekonomiska ramar
Rektor	Läromedlets kostnad	Tidsmässiga ramar
Elevers behov	Tidigare erfarenhet av läromedlet	Egna ramar
Lärares pedagogiska syn	Kollegiala rekommendationer av läromedlet	
	Reklam för läromedlet	

3.3 Validitet och reliabilitet

Intervjuerna som genomförts i studien omfattar utsagor från tre SFI-lärare på en kommunal skola i Mellansverige. Det finns därför ingen möjlighet att utifrån intervjuresultaten uttala sig om hur situationen ser ut nationellt eller regionalt. Studien kan alltså sägas ha låg generaliserbarhet (Kvale & Brinkmann 2014:295). Trots att studiens urval består av få analysenheter koncentrerade på samma skola ger studien en bild av hur läromedelsvalet kan se ut hos en kommunal SFI-anordnare, och bidrar på så sätt till forskningsfältet.

Det mätverktyg som använts för studien, den kvalitativa forskningsintervjun, har inverkan på studiens validitet. En nackdel är att endast ett fåtal analysenheter har konsulterats. Vidare kan min egen bristande erfarenhet av genomförande av intervjuer ha negativ påverkan på studiens validitet och reliabilitet.

Enkätresultatet som framkommit i studien kan i första hand problematiseras utifrån dess reliabilitet. Studiens metod för spridning av enkäten (via ett socialt medium), gjorde att det inte fanns något sätt att kontrollera urvalet. Åtgärden som vidtogs var att både i inbjudan till att genomföra enkäten och i själva enkäten påpeka att endast nu aktiva SFI-lärare var behöriga att genomföra enkäten. Följaktligen kan jag inte säkerställa att inga obehöriga informanter genomfört enkäten. Detta okonventionella sätt att nå ut till så många informanter som möjligt kan i första hand motiveras med tidsbrist och svårighet att hitta informanter, men innebär likafullt en brist i enkätundersökningens reliabilitet.

På samma sätt försämras möjligheten att generalisera av att många uppgifter om informanterna, såsom ålder eller geografisk plats, förblivit okända. Resultaten kan på så sätt inte kopplas till ett särskilt område, utan får betraktas som ett slumpmässigt urval.

3.4 Forskningsetiska reflektioner

Studiens forskningsetiska reflektioner och åtgärder baseras på Vetenskapsrådets fyra huvudkrav för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Vid intervjutillfället informerades informanterna om studiens syfte och att deras deltagande var frivilligt. De bads även att godkänna min ljudinspelning, samt försäkrades om att materialet i studien inte sprids till utomstående. Samma information gick ut till deltagarna i enkäten, både i inbjudan till enkäten och i själva enkätdokumentet. Deltagarna i studien har avidentifierats genom att deras namn fingerats och att uppgifter om deras arbetsplats utelämnats.

4. Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet från de intervjuer som hållits med lärarna, samt resultatet av den enkät som genomförts. Materialet från intervjuerna har transkriberats och meningskoncentrerats i syfte att göra lärarnas yttranden och reflektioner mer begripliga och överskådliga. Presentationen av resultaten är tematiskt indelad med avseende på den aktuella studiens frågeställningar. I 4.1 behandlas följaktligen lärarnas syn på läromedel samt hur de väljer att definiera begreppet läromedel. Under samma tema fokuseras även lärarnas inställning till läroboken respektive digitala läromedelsresurser och vad lärarna anser vara ett bra SFI-läromedel. Under 4.2 berörs lärarnas val av läromedel och de faktorer som påverkar valet. Här presenteras lärarnas upplevelser av styrning i val av läromedel och möjligheten att granska läromedel, samt skolans roll i val och användning av läromedel. Dessa två huvudteman är vidare uppdelad i underrubriker som är utarbetade från intervjuernas varierande innehåll och studiens övergripande syften. Se bilaga 2 för detaljerad information om intervjuprocessen.

Under rubrik 4.3 presenteras resultatet av den enkätundersökning som genomförts för studien. Resultaten innefattar en statistisk översikt över informanternas bakgrund (4.3.1), samt en redovisning av lärarnas upplevelse av påverkande faktorer och frihet i valet av läromedel.

4.1 Lärarna om synen på läromedel

Här redovisas det material från intervjuerna som svarar mot studiens första forskningsfråga, nämligen hur de intervjuade lärarna ser på läromedel i sin undervisning.

Denna sektion är organiserad i tre ämnesområden efter lärarnas utsagor under intervjuerna. De tre ämnesområdena är lärarnas inställning till läroboken kontra digitala läromedelslösningar, läroboken som föredraget huvudläromedel och vad som utgör ett bra läromedel på SFI.

4.1.1 Läromedelsdefinitionen

Lärarnas uttalanden om synen på läromedel i intervjuerna tyder på att den förlagsproducerade läroboken fortfarande har stark ställning som det dominerande huvudläromedlet inom SFI. Det framgår även tydligt att det finns två alternativ som huvudläromedel; den nämnda läroboken alternativt resurser ur det växande digitala landskapet för läromedel, här ofta en läroplattform av något slag. Samtliga informanter i studien arbetar dock i huvudsak med den klassiska läroboken, medan olika slags digitala resurser lyfts fram som komplement till arbetet med boken.

Ja, då tänker jag ju lärobok, klassiskt, liksom. Det finns ju mycket webbaserade läromedel, men jag har inte använt något sånt. Men jag skulle säga läroboken, med tillhörande ljudövningar. Och där är det ju framförallt texter och grammatik där tyngdpunkten ligger (KARIN).

Lärarna väljer att i första hand diskutera dessa två alternativ och ofta råder synonymi mellan läromedel och lärobok. Definitionen av läromedel handlar alltså generellt om *primärt pedagogiskt material och förlagsproducerade resurser*, med läroboken som typexempel. Det är först på min initiering som lärarna pratar om läromedel i bredare ordalag. Det alternativ som där framkommer är framförallt *lärarproducerat* material, ofta i form av häften med texter och övningar. Jan, som tidigare varit anställd inom kommunal entreprenad, där det rådde brist på läromedel, har lärt sig och blivit duktig på att konstruera egna läromedel för att möta elevernas behov. Detta passar till exempel bra för SFI:s nybörjarkurser, menar han. Andra sekundära läromedel som nämns är skönlitteratur, musik, tidningar och film. Även *elevproducerat* material används i vissa sammanhang, och Jan sträcker sig även till att inkludera sig själv i läromedelsbegreppet.

Ibland låter jag eleverna skriva egna texter och sedan arbeta med frågor utifrån elevernas texter. Så det är ju också ett läromedel, om man ska tänja lite på det. Men sen kan man ju på ett sätt säga att jag skapar läromedel varje dag (JAN).

4.1.2 Läroboken som huvudläromedel

Trots att läroboken träder fram som det allenarådande huvudläromedlet under intervjuerna så kan skillnader skönjas mellan lärarna i det pedagogiskt-praktiska arbetet med boken.

Lärarna väljer till exempel att understryka olika kvaliteter och aspekter hos läroboken som de mest centrala. Alla är dock överens om att den klassiska läroboken är det som fungerar bäst för både dem och eleverna. Fördelarna som nämns i samband med läroboken är många, flera pekar på just bredden och mångsidigheten hos läroboken som en viktig aspekt. Samtidigt väljer flera lärare att ha ett tredelat förhållningssätt till läromedel, nämligen vad läromedel innebär för elever, lärare och skola.

För eleverna nämns bokens fysiska existens som en klar fördel. SFI-elever är vana vid böcker, menar både Jan och Karin, och en lärobok kan ge en tydligare känsla av utveckling.

För eleverna så tänker jag ju att ett bra läromedel är ett fysiskt läromedel, något som går att hålla i och som ger en känsla av progression. Eleverna kan bläddra bakåt i boken och känna: ”det här har jag lärt mig” eller ”där jobbade jag förut” (KARIN).

Karin, som med 13 års erfarenhet ännu inte valt att använda en läroplattform som huvudläromedel, pekar på en negativ reaktion i relationen mellan elev och lärare då undervisningen går över till att vara helt webbaserad. Hon menar även att den digitala utvecklingen i klassrummet riskerar att bortrationalisera lärarens funktion och syfte.

Alltså, det händer något när du sätter in en teknikpryl mellan läraren och eleven. Jag tycker att det är jättebra som komplement, mina duktiga elever använder det. Men om man helt ska jobba med webbaserade läromedel så kan man ju fråga vad jag gör där överhuvudtaget. I min erfarenhet föredrar de flesta elever att arbeta med ett fysiskt läromedel (KARIN).

För lärarna finns en trygghet i läroboken. Flera av lärarna medger att man som ny lärare på SFI gärna väljer läroboken, med tillhörande lärarhandledning, framför andra läromedel. Samtidigt betonar lärarna den personliga stimulansen som en motpol till den trygghet som en beprövad lärobok kan ge. Alltså kan det efter ett par års undervisning vara lämpligt att byta lärobok eller att titta på andra typer av läromedel, som till exempel en läroplattform.

Både och. Man vill som lärare byta läromedel för att få stimulans, samtidigt som om man har hittat ett bra läromedel som funkar så kan man köra med det ett par år. Digitala läroplattformar passar lärare med mycket erfarenhet (JAN).

Sedan vill man ju också själv bli stimulerad och känna sig entusiastisk inför ett läromedel, så det är ju ett skäl att byta ibland. Har man läst och arbetat med ”Pelle går till doktorn” i flera år så blir man ju galen till slut (KARIN).

För skolan betonas vikten av ett brett läromedel som kan fungera i många klassrum, vilket inte alltid är lätt med tanke på de många nivåer och studievägar som finns inom SFI. Just nivåanpassningen är något som utmärker SFI i stort, och är enligt lärarna ett centralt betänkande vad gäller läromedel. SFI:s nivåsystem är upplagt dels efter språklig kompetens, men även efter utbildningsbakgrund. Karin upplever elever med kortare studievana kräver en lärobok som är implikationell (stegvis) och går i långsamt tempo, medan mer avancerade elever kan vara mer mottagliga för sekundära eller digitala läromedel.

4.1.3 Bra läromedel för SFI

På frågan vad som utgör ett bra läromedel på SFI väljer lärarna att betona olika saker, samtidigt som några aspekter återkommer i lärarnas utsagor.

Läromedlets design och layout tillskrivs stort värde av lärarna. Både Jan och Karin nämner till exempel textstorleken som en viktig punkt, och tillägger att sådana på ytan ”banala saker” (KARIN) kan ha stor betydelse. Textstorleken nämns som särskilt viktig för SFI, då en del äldre inlärare har problem med synen. På liknande sätt märker lärarna att läromedlets multimodala upplägg, det vill säga text i symbios med bilder, tabeller eller diagram, också påverkar elevernas förståelse. Paula understryker att det är viktigt att läromedlet är självförklarande och att eleverna ”inte ska behöva använda mobilerna (i syfte att översätta, min anm.) för att förstå” (PAULA). En lärare rör vid ytterligare en aspekt i samband med läromedlet, nämligen dess förmåga att anknyta till kursmålen. Karin upplever att hennes arbete underlättas av att läromedlet hon använder har en konkret koppling till SFI:s kursmål.

Om man tänker bra för mig och ska underlätta för mig så tänker jag att läromedlet ska anknyta till kursmålen. Vi ska ju jobba mot kursmålen, och om läromedlets innehåll inte reflekterar kursmålen så kan man ju undra vad man håller på med (KARIN).

Under intervjuerna framkommer att en av informanterna, Paula, har kontakt med ett utbildningsförlag om att publicera ett eget läromedel för svenska som andraspråksundervisning. Läromedlet, som är tänkt att ta form av en textbok med ljudövningar, ska i stor utsträckning förmedla ett innehåll som ligger nära elevernas vardag. Att läromedlets textinnehåll bör ligga nära elevernas verklighet är något som flera av lärarna påpekar, och är enligt Paula ett kriterium som inte alltid uppfylls i de läromedel som används.

Andra läromedel jobbar för mycket med omvärldskunskap tycker jag. Visst, det är viktigt att läsa om Alfred Nobel och Gustav Vasa men det intresserar inte eleverna. Det som intresserar dem är saker som förekommer i deras vardag, som bröllop och bostäder (PAULA).

4.2 Lärarna om läromedelsvalet

I följande avsnitt redovisas lärarnas reflektioner kring valet av läromedel i sin undervisning, och de faktorer som de upplever har påverkan på detta val. Sektionen är uppdelad i två ämnesområden. Det första ämnesområdet handlar om lärarnas upplevelse av frihet respektive styrning i valet av läromedel, vilket inkluderar lärarnas utsagor om SFI-anordnarens inställning till läromedel och om lärarna upplever att det finns tid eller möjlighet att granska läromedel.

4.2.1 Frihet i valet

Samtliga informanter säger sig vara helt fria i valet av läromedel, och varken rektor, kollegor eller ledning upplevs ha avgörande inverkan på det slutgiltiga läromedelsvalet. Skolan överlämnar ansvaret till lärarna, och varje gång en lärare får en ny elevgrupp är det upp till denne att planera undervisningen och välja läromedel.

Samtidigt menar flera lärare att det finns de som vill styra. Två av de tre intervjuade lärarna använder sig av de större utbildningsförlagens hemsidor, och den tredje använder en sökmotor för att navigera i utbudet. Vidare nås alla lärare av regelbundna mailutskick från förlagen. På frågan om han känner sig styrd i sitt val, svarar Jan att "Läromedelsförfattarna försöker ju styra, för det kommer ganska mycket mail med förslag och såhär. Så reklam påverkar absolut" (JAN).

Jan menar också att det finns en antydning att SFI-anordnaren vill styra vilka läromedel som används. Vid beställning av läromedel krävs tillåtelse från ledningen. Men ledningen säger i nuläget ”i regel ja” (JAN), och även Karin beskriver läromedelsbudgeten som generös. Nyligen hölls en föreläsning för personalen på Jans skola om en läroplattform, och han tror att många på så sätt blev inspirerade att börja arbeta mer med läroplattformen. Han påpekar dock att det inte finns några krav från ledningen att börja använda läroplattform, utan att han trots detta är fri att välja.

Vi har ganska fritt spelrum som individuella lärare. Vi har ju en läroplattform. Han som skapat läroplattformen kom hit och höll en föreläsning och lyckades inspirera många att börja jobba med den. Då har man ju haft en viss känsla att den här (satsningen på digitala läromedel, min anm.) kanske kom från ledningshåll. Men det känns inte som ett krav, utan jag är nog fri att välja.

Trots förlagens och SFI-anordnarens försök att påverka upplever ingen av lärarna att deras frihet i valet av läromedel är inskränkt. En av lärarna menar till och med att man som lärare har för mycket frihet. Under intervjun med Paula diskuteras på förekommen anledning den statliga granskningen av läromedel (presenterat av intervjuaren som en utgångspunkt för föreliggande studie), vilken hon ställer sig positiv till. Motiveringen bakom den ståndpunkten handlar dels om tryggheten i att ha ett utomstående organ som genomför analyser och avger rekommendationer om läromedel, men även om att reducera det tolkningsutrymme och den otydlighet som hon menar genomsyrar läraryrket.

Ja, faktiskt. Kanske skulle det behövas, nu känns det som om man är lite för fri. Om jag bläddrar i ett läromedel så kanske jag tänker: Är det här bra? Det kanske borde finnas någon utomstående som kan göra grundliga analyser på vad som är bra, några riktlinjer liksom. Läraryrket är ju ganska komplext, det är väldigt mycket tolkning och ganska diffusa kunskapskrav. Det kanske skulle vara bra att ha något att luta sig tillbaka mot. Att det finns en uppstyrd organisation som faktiskt har tittat på läromedel och ger rekommendationer, men inga krav (PAULA).

I en sammantagen bild kan det alltså sägas att lärare är fria att välja läromedel och vill behålla den friheten, men tar gärna rekommendationer från olika håll. Samtidigt upplever samtliga lärare att de har tid och möjlighet att välja och granska läromedel, men de medger

också att de är ”bortskämda med tid” på den nuvarande skolan och att så inte alltid är fallet.

4.2.2 Centrala faktorer

Följande avsnitt presenterar några av de faktorer som lärarna upplever har störst inflytande över deras val av läromedel, och på vilka sätt de olika faktorerna kan påverka. Notera att flera av de faktorer som nämns i detta avsnitt även finns representerade som svarsalternativ i studiens enkät (se vidare 4.3 och Bilaga 1).

Ekonomiska förutsättningar

Tvärtemot nutida forskning om läromedel i det svenska skolsystemet, som funnit att budgeten för läromedel ofta är snäv och begränsar valet av läromedel (se vidare Skolverket 2006 och Lärarnas Riksförbund 2012), upplever lärarna i denna studie att ekonomiska betänkanden har liten påverkan på läromedlen i deras undervisning. Detta understryks av att ingen av lärarna talar om ekonomi som en faktor som begränsar vilka läromedel de vill använda i undervisningen, eller hur ofta de vill byta läromedel.

Processen för inköp av läromedel på SFI skiljer sig i vissa avseenden från exempelvis grund- och gymnasieskolan. För det första är SFI, som tidigare nämnts, en ”föränderlig verksamhet” (KARIN). Karin berättar att nya elevgrupper formeras och upplöses i takt med elevernas språkliga utveckling och för med sig behovet av att skraddarsy läromedel för varje individuell grupp. För det andra så ställer SFI andra ekonomiska krav på sina elever, jämfört med till exempel grund- och gymnasieskolan. Skolan betalar för antingen lärobok eller läroplattform, inte båda. Av den anledningen köper vissa elever böcker, och Jan berättar att en omfattande handel av läroböcker i andra hand därmed kan uppstå.

Processen för inköp av läromedel beskrivs av lärarna som ostrukturerad och schablonartad, och att utrymme finns att göra frekventa byten av läromedel om det skulle behövas. Samtidigt medger både Jan och Karin, som har många års erfarenhet av arbete på SFI, att så inte alltid varit fallet och att den relativa ekonomiska friheten på skolan de arbetar på inte är representativ för SFI:s verksamhet i stort. Paula beskriver att beställning av läromedel i regel inte hanteras i arbetslag eller liknande, utan kan snarare ske under en fikarast eller andra informella sammanhang. Vid beställning krävs dock tillåtelse från ledningen, som enligt lärarna i nuläget godkänner det mesta. Jan minns att den ekonomiska

situationen, vad läromedel beträffar, var annorlunda för bara några år sedan. Karin har en liknande uppfattning, och säger att ”läromedelsbudgeten på senare år varit väldigt generös” (KARIN).

Jag är glad att det faktiskt finns pengar i systemet just nu. Ibland kommer det tider då de (ledningen min anm.) säger: ”Nej, vi har inte råd med läromedel, det är bara papper/häften som gäller nu. Och ibland drar kommunen åt svångremmen på de här läroplattformarna, men inte just nu. Vill man ha nytt material så får man det. Jag tycker att det känns bra, de sista årens utveckling har varit positiv (JAN).

Den pedagogiska synen

Lärarens egen pedagogiska syn framträder som en viktig faktor under intervjuerna. Både Paula och Karin betonar vikten av att ett läromedel bör reflektera de aspekter som de upplever som viktiga för god språkutveckling. Denna syn inrymmer dels att innehållet i läroboken svarar mot den egna strukturen och lärarstilen, men också att komplettera med eget material där läroboken i deras mening brister. Sammanfattningsvis kan man alltså säga att lärarnas professionella frirum, det vill säga lärarens möjlighet att sätta sin egen prägel på undervisningen, även genomsyrar valen av undervisningsmaterial.

Läromedlets innehåll: Elevers intresse

Likt tidigare studier som undersökt läromedelsinterna faktorer, alltså faktorer som de facto rör själva läromedlet (se främst Reichenberg 2013), finner denna studie att läromedlets innehåll är ett viktigt kriterium för lärarna. Med innehållet menas här alla aspekter som rör läromedlets struktur, organisation och kulturellt innehåll. Men hit räknas även sådant som rör presentationen av ämnesinnehållet, såsom design, layout, bilder, omslag och textstorlek.

Samtliga lärare i studien talar om innehållet som ett grundkriterium vid val av läromedel, och menar då i första hand textinnehållet i till exempel en lärobok. Ett bra innehåll för lärarna är ämnen som passar elevernas behov och som stimulerar deras intresse. Ämnena som behandlas i texterna bör vara allmänmänniska och tangera elevernas verklighet på ett direkt sätt. Jan nämner att texter om bostäder brukar vara lämpliga, medan Paula nämner texter om bröllop.

Nationella proven och SFI:s kursmål

Som tidigare nämnts kan även kursplaner och styrdokument för SFI ha en påverkan på valet av läromedel. På samma sätt menar Jan att nationella proven kan påverka. Han menar att man som lärare ofta förutspår vilka språkliga förmågor som kan komma att testas på nationella proven, och styr undervisning och läromedel så att dessa språkliga förmågor inkluderas.

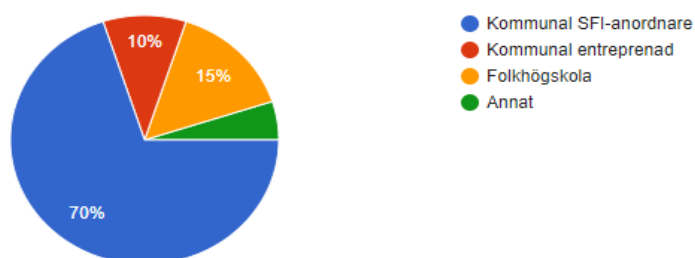
Sen är ju också nationella proven lite styrande, så man tänker: ”Hm, vad kommer på nationella proven?” Också tänker man: ”Finns det här (innehållet/temat på nationella proven, min anm.) i läroboken?” Så nationella proven styr lite, genom hur de ställer frågor (JAN).

4.3 Enkätresultat

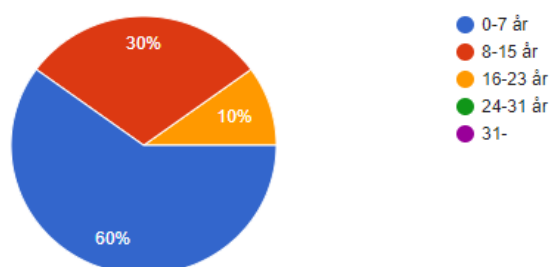
Här presenteras resultaten från den enkätundersökning som genomförts för studien, som omfattar 20 besvarade enkäter. Redovisningen av resultaten från enkäten är uppdelad i två avsnitt. I 4.3.1 ges en inblick i informanternas yrkesmässiga bakgrund, vilken inkluderar deltagarnas erfarenhet av arbete på SFI och vilken typ av SFI-anordnare de för närvarande arbetar för. I 4.3.2 redovisas sedan deltagarnas upplevelse av frihet i valet av läromedel, samt de faktorer som påverkar och begränsar deras val.

4.3.1 Informantbakgrund

Som framgår av figur 1 och figur 2 är merparten av informanterna anställda av en kommunal SFI-anordnare, och har mellan noll och sju års erfarenhet av arbete på SFI. Detta innebär att lärarna i denna studie har mindre erfarenhet än vad de lärare som förekommit i nationella och flerämnesomfattande studier har haft (se t.ex. Reichenberg 2013). Möjligen kan SFI-lärarnas begränsade erfarenhet förklaras genom att SFI är en relativt ung skolform, vars efterfrågan ökat först under de senaste decennierna. Att sju av tio lärare i denna studie är kommunalt anställda är dock mer representativt för snittet i jämförbara studier (se Lärarförbundet 2012).

Figur 1 *SFI samordnare*

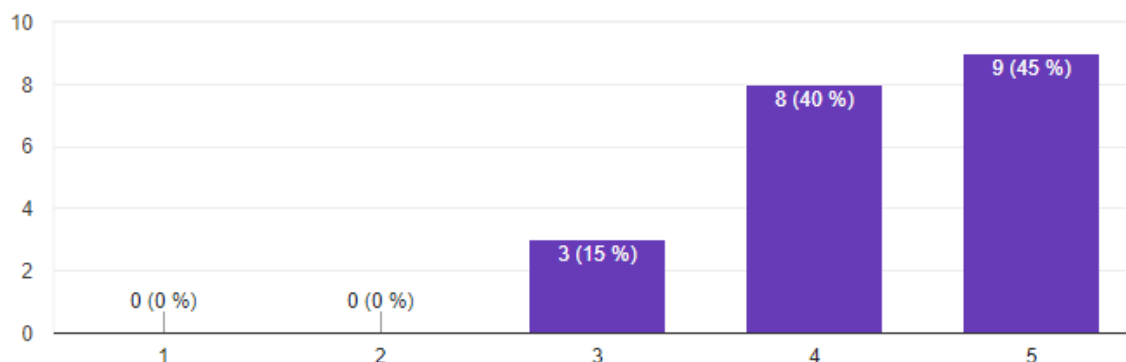

Figur 2 *År som SFI-lärare*

4.3.2 Frihet och påverkansfaktorer i läromedelsvalet

Vad gäller lärarnas upplevelse av frihet i valet av läromedel, som illustreras i figur 3, svarar 45 % av lärarna att valet av läromedel helt står upp till dem. Svaresresultaten i figur 3 indikerar därmed att lärare på SFI upplever sig vara mindre styrda i valet av läromedel än på övriga skolformer, i synnerhet jämfört med lärare på grundskolan (se vidare Lärarförbundet 2012). En slutsats av tidigare studier (Skolverket 2006 och Lärarförbundet 2012) är att autonomi i läromedelsvalet ökar ju högre upp i skolsystemet läraren befinner sig. Att fastslå exakt var SFI:s kurser befinner sig nivåmässigt i förhållande till grund- och gymnasieskolan är dock svårt, då SFI:s kurser är utformade utifrån ett annat bedömningsperspektiv (SKOLFS 2017:91). Att döma av resultaten i denna studie verkar SFI-lärarna vara mer jämförbara med gymnasielärare än grundskollärare när det kommer till frihet i läromedelsvalet. Friheten i läromedelsvalet tycks således korrelera med elevernas ålder, snarare än den faktiska nivån på undervisningen.

Figur 3 Frihet i val av läromedel (1= inte alls upp till lärare, 5= helt upp till lärare)

Som framgår i tabell 2 är elevernas behov den läromedelsexterna faktor som lärarna upplever i störst utsträckning påverkar läromedelsvalet. Detta resultat skiljer sig från de resultat som funnits i nationella rapporter mot grund- och gymnasieskolan, i vilka både lärarlaget (el. arbetslag/ämneslag) och lärarens egen pedagogiska syn upplevs ha större inflytande (Läraryrket, 2012 & Skolverket, 2006).

Likt Läraryrket (2012:15) finner denna studie att rektors påverkan är något mindre för de lärare som arbetar för en kommunal SFI-anordnare. Istället upplever de kommunalt anställda lärarna att lokala skolpolitiker har större påverkan än vad som var fallet för de som arbetar för övriga SFI-samordnare. I övrigt tillskrivs elevernas behov och den egna pedagogiska synen större värde hos lärare som arbetar för övriga SFI-samordnare, medan lärarlaget tycks ha större inflytande hos kommunalt anställda lärare.

Tabell 2 Läromedelsexterna faktorer (1–5)

Kategori	Snitt				Total
	Kommunal SFI-samordnare	Övriga SFI-samordnare	0–7 års erfarenhet	>8 års erfarenhet	
Elevers behov	4,2	4,6	4,5	4,2	4,3
Pedagogisk syn	3,7	4,2	3,8	4,2	3,9
Läraryrket	3,3	2,9	3,3	2,9	3,2
Rektor	2,0	2,5	2,1	2,1	2,1
Lokala skolpolitiker	1,8	1,3	1,4	1,7	1,6

Resultaten i tabell 3 antyder att läromedlets innehåll är den faktor som i högsta grad spelar läromedelsvalet, följt av läromedlets språkliga form och tidigare erfarenhet av läromedlet. Detta utfall är klart jämförbart med Reichenbergs (2013:77) nationella enkätstudie. Noterbart är att läromedlets kostnad verkar ha liten inverkan på läromedelsvalet på SFI, vilket inte varit fallet i till exempel Skolverkets (2006) rapport. Däremot finner Lärarförbundet (2012) att kostnaden för läromedel är som minst begränsande på vuxenutbildningen, i vilken SFI ingår. Läromedlets språkliga form tycks också vara ett viktigare kriterium för SFI-lärarna än för övriga lärarkategorier, vilka istället i större utsträckning förlitar sig på kollegiala rekommendationer (Reichenberg 2013:77).

Tabell 3 Läromedelsinterna faktorer (1–6)

Kategori	Snitt				Total
	Kommunal SFI-samordnare	Övriga SFI-samordnare	0–7 års erfarenhet	>8 års erfarenhet	
Läromedlets innehåll	5,2	5,1	5,5	4,3	5,2
Läromedlets språkliga form	4,4	3,9	4,7	4,2	4,4
Tidigare erfarenhet av läromedlet	4,3	4,6	3,7	5,7	4,4
Kollegiala rekommendationer	3,1	3,4	2,9	3,8	3,2
Läromedlets kostnad	2,6	2,7	2,8	2,2	2,6
Reklam för läromedlet	1,4	1,1	1,4	1,0	1,3

Likt Reichenberg (2013:77) finner denna studie att erfarenhet är en förutsäggande variabel för valet av läromedel. Som framgår i tabell 3 tenderar mindre erfarna lärare att i större utsträckning fokusera på läromedlets innehåll, medan mer erfarna lärare upplever att tidigare erfarenhet och kollegiala rekommendationer har större påverkan på valet.

Vad gäller de faktorer som begränsar läromedelsvalet, som illustreras i tabell 4, understryks att de ekonomiska ramarna har mindre betydelse inom SFI än inom till exempel grund- och gymnasieskolan. Med ett stort urval, med tonvikt på grund- och gymnasieskola, svarar 57 procent av lärarna i Lärarförbundet (2012) att de ekonomiska

ramarna i mycket stor utsträckning påverkar läromedelsvalen. Som tidigare antytts tycks det alltså föreligga en diskrepans, vad ekonomisk frihet i läromedelsvalet beträffar, mellan vuxenutbildningen/SFI och övriga skolformer. I denna studie antyds att de egna ramarna, vilka innefattar kompetens att granska och välja läromedel, är mest begränsande. Vidare upplever SFI-lärarna att även de tidsmässiga ramarna har begränsande verkan på läromedelsvalet.

Tabell 4 Begränsande faktorer (1–4)

Kategori	Snitt				Total
	Kommunal SFI-anordnare	Övriga SFI-samordnare	0–7 års erfarenhet	>8 års erfarenhet	
Egna ramar (kompetensmässiga, behov av fortbildning etc.)	3,4	3,2	3,5	2,8	3,3
Tidsmässiga ramar (ex. tid att granska/utvärdera läromedel)	3,1	3,6	3,2	3,6	3,3
Ekonomiska ramar (t.ex. skolans budget)	2,1	1,8	1,8	1,7	2
Lokalpolitiska ramar (uttalade målsättningar, IT-satsningar etc.)	1,4	1,4	1,3	1,9	1,5

Vem som står för huvudmannskapet verkar också ha en viss betydelse i sammanhanget. Även om enheterna för respektive grupp är få verkar de tidsmässiga ramarna vara mer begränsande hos övriga SFI-samordnare än de kommunala. Istället upplevs de ekonomiska ramarna som stramare hos kommunala anordnare. Denna indikation kan relateras till Juhlin Svensson (2000:46), som finner att läromedel har högre prioritet på decentraliserade skolor där lärarna i högre grad styr de ekonomiska resurserna.

Även vad gäller begränsande faktorer förefaller erfarenhet vara en meningsfull aspekt. Mindre erfarna lärare upplever sig i högre grad vara begränsade av kompetensmässiga ramar, medan tidsmässiga- och lokalpolitiska ramar har större betydelse för mer erfarna lärare.

5. Avslutande diskussion

Denna studie har haft som syfte att beskriva och exemplifiera SFI-lärares syn på läromedel och valet av läromedel i undervisning. Synen på läromedel innefattar lärarnas förhållningssätt till läromedel, vad som utgör ett bra läromedel på SFI och de faktorer som upplevs påverka valet av läromedel. Dessutom har det funnits en avsikt att undersöka om skillnad föreligger i hur läromedel väljs på SFI jämfört med övriga svenska skolformer, i första hand med avseende på de faktorer som påverkar lärarens val av läromedel. För att besvara dessa frågeställningar har både intervjuer och enkäter genomförts med lärare som för närvarande undervisar inom ramen för SFI.

Resultaten indikerar att den *förlagsproducerade* läroboken är det dominerande huvudläromedlet på SFI. Lärarna upplever en trygghet i läroboken, med tillhörande övningar och lärarhandledning, och föredrar att centrera sin undervisning kring den struktur som boken erbjuder. Lärarnas utsagor tyder också på att det finns två alternativ i valet av huvudläromedel; läroboken och läroplattformen. Trots att ingen av informanterna i den här studien regelbundet använder läroplattformen framstår digitala läromedelsresurser som det huvudsakliga alternativet till läroboken som huvudläromedel. De sekundära läromedel som lyfts fram är lärar- och elevproducerat material, vilka ofta används i syfte att komplettera läroboken.

Bland de egenskaper hos ett läromedel som är särskilt viktigt för SFI-undervisning nämns läromedlets design och layout, dess multimodala upplägg, anknytning till SFI:s kursmål och kulturneutralt innehåll. I samband med läromedlets design poängteras att tillräcklig textstorlek är viktigt och att det finns tydliga kopplingar mellan text och eventuella bilder. Vidare betonas läromedlets förmåga att direkt anknyta till SFI:s kursmål, samt att på liknande sätt erbjuda innehåll som tangerar de förmågor som efterfrågas i nationella proven. Även läromedlets innehåll upplevs av lärarna som viktigt; här handlar det främst om att läromedlets textinnehåll bör stimulera elevers intresse.

Enkätresultaten i denna studie indikerar att elevers behov, lärarens pedagogiska syn, samt läromedlets innehåll och språkliga form är de faktorer som i störst utsträckning påverkar SFI-lärares val av läromedel. Vidare upplever lärarna i studien att kompetens- och tidsmässiga ramar är de som i störst utsträckning begränsar valet av läromedel.

Lokalpolitik, reklam och ekonomi anges som mindre inflytelserika faktorer, medan kollegor, rektor och tidigare erfarenhet återfinns mittemellan.

Ett särskilt intressant fynd är att de ekonomiska ramarna för läromedel upplevs ha förhållandevis liten påverkan på valet av läromedel på SFI, vilket inte korrelerar med de studier som inriktat sig på exempelvis grund- och gymnasieskolan (se 2.1 el. Skolverket 2006 och Lärarförbundet 2012). Istället anges de egna ramarna, vilka här innefattar kompetens att välja läromedel och behov av fortbildning, som mer begränsande. Elevers behov och förutsättningar samt läromedlets språkliga form tycks också vara viktigare för SFI-lärarna än för övriga lärarkategorier.

Som tidigare nämnts gör denna studie inte anspråk på att erbjuda en fullständig redogörelse för läromedelsvalet på SFI. Vad som dock erbjuds är ett resultat som exemplifierar hur ett antal SFI-lärare resonerar kring läromedel i allmänhet, och läromedelsvalet i synnerhet. Hur kan då ovan presenterade resultat förstås ur ett bredare perspektiv? Hur kan SFI:s verksamhet och karaktär som skolform förstås utifrån lärarnas utsagor och enkätsvar om läromedel?

Det mesta i materialet tyder på att den förlagsproducerade läroboken är det tydliga huvudläromedlet på SFI. Under intervjuerna fanns en avsikt att inte definiera begreppet läromedel, utan låta lärarna beskriva sitt förhållningssätt till läromedel utan min influens. Samtliga lärare tycktes då synonymisera läromedel och lärobok, vilket understryker hur väl etablerad läroboken är på SFI. Samtidigt är lärarnas definition förståelig, det är inte helt okomplicerat att jämföra läroboken med sekundärt undervisningsmaterial. Samma villkor behöver inte nödvändigtvis gälla vid valet av huvudläromedel som vid valet av kompletterande material. Läroboken används vardagligt och har en styrande effekt på undervisningen, vilket naturligt gör valet av huvudläromedel till det mer centrala betänkandet för läraren.

En centrering kring läroboken kan erbjuda både för- och nackdelar. Läroboken är behändig, och något som eleverna kan hålla i och utvecklas med. Boken erbjuder ett färdigt upplägg med struktur och övningar, vilket gör att lärarna upplever en trygghet i undervisningen. En väl utformad lärobok kan vägleda även nya andraspråksinlärare av svenska, och kan med tillhörande lärarhandledning erbjuda förslag på aktiviteter såväl som viktiga språkliga aspekter. På liknande sätt kan man kanske även förstå lärarnas önskan att huvudläromedlet bör anknyta till SFI:s kursmål, och därmed indirekt till nationella proven.

Både Jan och Karin efterlyser explicit aspekter i läromedlet som återkopplar till läromedlens huvudsakliga syfte, nämligen att underlätta för elever och lärare att ”nå uppsatta mål” (Skolverket 2006). Lärarnas utsagor tyder därför på att valet av huvudläromedel, ofta ett primärt pedagogiskt material som läroboken, säkerställer anknytningen till kursmålen. Samtidigt går det att problematisera en alltför lärobokcentrerad undervisning. Att huvudläromedlet på ett tydligt sätt anknyter till kursmålen blir mer akut ju större utrymme det ges i undervisningen. I och med läroboken som dominerande utgångspunkt överlämnas alltså ansvaret för undervisningens innehåll direkt eller indirekt till läroboksförlagen. Denna problematik är inte ny, och heller inte specifik för SFI:s verksamhet. Läroplanskommittén uttrycker i sitt betänkande att ”Läromedlen utgjorde då, som många gånger nu, den faktiskt genomförda läroplanen” (SOU 1992:94 s. 35). Det finns alltså incitament för lärarna att noga utvärdera det huvudläromedel de använder i förhållande till deras egen professionella uppfattning, och till de mål som undervisningen förväntas uppnå.

SFI:s särskilda karaktär som skolform, främst avseende det ständiga in- och utflöde av elever med varierande utbildningsbakgrund, ställer krav på läraren att anpassa undervisningsmaterialet. För lärarna innebär detta att använda ett brett spektrum av läromedel för att utmana elever med skiftande språklig kompetens och studievana. Ur det perspektivet kan man förstå att lärarna i studien har gjort vana av att konstruera eget material för att möta *elevernas behov*. Andra aspekter som efterlyses i läromedlen är fördelaktig design, multimodalt upplägg och kulturnära eller kulturneutralt innehåll, vilka även identifieras av Liberg (2001:114) som underlättar förståelsen för andraspråksinlärare.

Föga förvånande tyder enkätresultaten på att läromedlets språkliga form tillskrivs större värde på SFI än på till exempel grund- och gymnasieskolan. Detta kan säkerligen ses som ett uttryck för att studiens informantgrupp exklusivt består av språklärare. Mer förvånande är att de ekonomiska ramarnas betydelse för läromedelsvalet är relativt liten enligt SFI-lärarna, jämfört med andra skolformer och ämnen. Denna indikation stärks av de intervjuade lärarnas utsagor om ekonomi i relation till läromedel. Både Jan och Karin upplever att läromedelsbudgeten på deras skola just nu är generös, och ”vill man byta läromedel så får man det”. Det kan finnas ett antal tänkbara förklaringar till SFI:s för tillfället adekvata läromedelsbudget. Först och främst kan en tämligen enkel förklaring föras fram, nämligen att SFI:s undervisning, och språkundervisning i stort, är mindre

resurskrävande vad läromedel beträffar än andra ämnen. De övriga studier som undersökt läromedelsvalet (Läraryrket 2012, Reichenberg 2013, Skolverket 2006) har inkluderat samtliga ämnen. Detta innefattar diverse praktiska ämnen som bild, slöjd eller idrott, i vilka omfattande kostnader för särskilt material kan göra sig gällande som utgiftsposter. Till läromedelsbudgeten på en grund- eller gymnasieskola kan även räknas kostnader för skolutflykter och upprätthållande av bibliotek (Korsell 2007:18). För det andra kan även det faktum att eleverna i viss mån betalar för läromedel spela in. Skollagen föreskriver förvisso att ”utbildningen inom komvux ska vara avgiftsfri för eleverna” (Skollag 2010:800, 20 kap.7§). Men en betydande skillnad finns mellan komvux och grund- och gymnasieskolan vad gäller undantagen från den avgiftsfria utbildningen. Där elever på grund- och gymnasieskolan kan krävas att ”hålla sig med enstaka hjälpmedel” (Skollag 2010:800, 15 kap.17§) kan komvux-elever krävas att ”skaffa och betala för läroböcker, skrivmateriel [...] som varje elev har för eget bruk och behåller som sin egendom” (Skollag 2010:800, 20 kap.7§). En potentiell implikation av detta är att SFI:s verksamhet befrias från delar av kostnaderna för läromedel.

Avslutningsvis kan påpekas att denna studie bidragit till kunskapen kring lärares val av läromedel i allmänhet, och SFI-lärares läromedelsval i synnerhet. En kunskapslucka kan skönjas i hur läromedelssituationen ser ut på SFI och inom vuxenutbildningen i stort. Med tanke på de senaste årens omfattande expansion av vuxenutbildningen är det särskilt aktuellt att utvärdera SFI-läromedel, och SFI-lärargruppens inställning till dem. Till sist kan det på samma sätt som i grund- och gymnasieskolan vara nödvändigt att undersöka vilka konsekvenser marknadsidéer inom utbildningssektorn fått för SFI:s verksamhet.

Referenser

- Carlson, Marie (2013). *Sfi och sfi-läromedel i tid och rum- Föreställningar, politik och tidsanda*. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.) Svenska som andraspråk- i forskning, undervisning och samhälle s. 817–856. Lund: Studentlitteratur.
- Carlson, Marie & Jacobsson, Bengt (2018). *Om spänningar i en marknadsorienterad SFI-utbildning*. I: Dahlstedt, Magnus & Fejes, Andreas (red.) Skolan, marknaden och framtiden s. 93–112. Lund: Studentlitteratur
- Fejes, Andreas & Holmqvist, Diana (2018). *Komvux som marknad*. I: Dahlstedt, Magnus & Fejes, Andreas (red.) Skolan, marknaden och framtiden s. 71–92. Lund: Studentlitteratur
- Johansson Harrie, Anna (2009). *Staten och läromedlen. En studie av den svenska statliga granskningen av läromedel 1938–1991*. Linköpings Universitet. Institutionen för beteendevetenskap och lärande.
- Juhlin Svensson, Ann-Christine (2000). *Nya redskap för lärande. Studier av lärarens val och användning av läromedel i gymnasieskolan*. Stockholm: HLS Förlag
- Korsell, Ingela (2007). *Läromedel. Det fria valet?* Stockholm: Liber
- Kvale, Einar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Liberg, Caroline (2001). *Läromedelstexter i ett andraspråksperspektiv - möjligheter och begränsningar*. I: Naucler, Kerstin (red.) Symposium 2000. Ett andraspråksperspektiv på lärande s.108–128. Stockholm: Nationellt centrum för SFI och svenska som andraspråk.
- Lärarnas Riksförbund (2012). *Makten över läromedlen- Lärarnas möjlighet att styra över läromedlen i undervisningen*.
- Lärarnas Riksförbund (2014). *Lärarna om läromedlen. En undersökning om läromedlens kvalitet och lärarnas tillgång på läromedel*.
- Molin, Lena (2006). *Rum, frirum och moral. En studie av skolgeografins innehållsval*. Uppsala Universitet: Kulturgeografiska Institutionen.
- Nationalencyklopedin (u.å.). *Läromedel*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/läromedel> (Hämtad 2018-03-21)

Reichenberg, Monica (2013). *Predicting Teachers' Choice of Teaching and Learning Materials: A Survey Study with Swedish Teachers*. IARTEM Volym 6 s. 71–93.

SFS 2010:800. Skollag. Utbildningsdepartementet.

SKOLFS 2017:91. Skolverkets föreskrifter om kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare. Skolverket.

Skolverket (2006). *Läromedlens roll i undervisningen. Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*.

SOU 1992:94. Betänkande. Läroplanskommittén.

SOU 2013:76. *Svenska för invandrare - valfrihet, flexibilitet och individanpassning*. Stockholm: Fritzes.

Trost, Jan (2012) *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur

BILAGA 1

Om läromedel på SFI: Valfrihet och påverkansfaktorer*

Denna enkät är en del av ett examensarbete vid Uppsala universitet. Arbetet följer gällande forskningsetiska riktlinjer, vilket innebär att din identitet förblir anonym och att ingen utomstående får ta del av materialet.

*OBS! Studien riktar sig enbart till lärare som för närvarande undervisar inom ramen för SFI.

1. Vilken typ av SFI-anordnare arbetar du för närvarande på?

- Kommunal SFI-anordnare
- Kommunal entreprenad (extern utbildningssamordnare)
- Folkhögskola
- Annat

2. Hur många år har du undervisat inom ramen för SFI?

- 0–7 år
- 8–15 år
- 15–23 år
- 24–31 år
- 31-år

3. I vilken utsträckning upplever du att du kan styra över vilka läromedel som ska användas i din undervisning?

1 (*Det är inte alls upp till mig*)

2

3

4

5 (*Det är helt och hållet upp till mig*)

4. Rangordna vilka av dessa (externa) faktorer som har störst påverkan på valet av läromedel i din undervisning 1–5 (1= minst påverkan, 5= störst påverkan)

Lärlaget_____

Rektor_____

Elevers behov/förutsättningar_____

Din pedagogiska grundsyn_____

Lokala skolpolitiker_____

5. Rangordna vilka av dessa faktorer som har störst påverkan på valet av läromedel i din undervisning 1–6 (1= minst påverkan, 6= störst påverkan)

Läromedlets innehåll_____

Läromedlets språkliga form_____

Läromedlets kostnad_____

Kollegiala rekommendationer av läromedel_____

Tidigare erfarenhet av läromedlet_____

Reklam för läromedel_____

6. Rangordna vilka av dessa faktorer som i störst utsträckning begränsar ditt val av läromedel 1–4 (1= minst påverkan, 4= störst påverkan)

Lokalpolitiska ramar_____

(Målsättningar, IT-satsningar m.m.)

Ekonomiska ramar_____

(Skolans budget m.m.)

Tidsmässiga ramar_____

(Ex. förberedelsetid)

Egna ramar _____

(ex. kompetensmässiga, fortbildningsbehov el. liknande)

Ditt svar är registrerat, tack för din medverkan!

Intervjuguide

Intro:

Studiens syfte
Forskningsetik
Intervjuns upplägg

Område 1: Skolan

Typ av skola
Skolans karaktär (inriktning m.m.)
Skolans styrning (kommunal, entreprenad m.m.)
Skolans historia

Område 2: Läraren

År i yrket/andra skolor/år på skolan
Erfarenhet/andra åtaganden
Särskild befattning/ansvarsområde på skolan

Område 3: Läromedel

Vad är läromedel för dig? (Lärobok/alternativa verktyg/allt som används pedagogiskt?)
Vad är ett bra/dåligt läromedel? Varför?
Vilken typ av läromedel använder du? Varför?
Hur mycket reflekterar du kring ditt användande av läromedel?

Område 4: Läromedelsvalet

Fritt/styrt val av läromedel?
Hur väljer skolan läromedel? (När, hur ofta?)
Vilka faktorer/motiv påverkar? (Lärlarlaget, rektor, ekonomi, pedagogisk grundsyn, eleverna etc.). På vilket sätt påverkas valet?
Upplever du att du har tid/möjlighet/kompetens att värdera och välja läromedel?
Elevers reaktion på olika läromedel

Avslutning:

Något mer du vill tillägga?